

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 87 (9771) | 1975 чылдың апрель 13, воскресенье | 1975 чылда үндөзлөттүнгөн | Өртөө 2 көп

1975 ЧЫЛДЫҢ МАЙ 1-ГЕ СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙТЫРЫЛГАРЫ

1. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш империализмга удуз демиселге амылчы чоннарның делегейге эпсеткил каттыштырылганың хуну—Май 1 делегерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

3. Нездээ дриг революшюу интернационалдык өвредиг, империализмга удуз, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш бүгү чурттарның амылчы чоннарның демиселинин тутуу — марксизм-ленинизм делегерезин!

4. Коммунистер! СЭКП-ниң XXIV съездиниң шийтирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардына болуп, массаларның идепкейлиг организацыйлары болгаш кижизидикчилери болуңар!

5. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Партияның XXIV съездиниң шийтирлерин боттандырар дээш, бистиң Төзөн чуртувустуң экономиктиг болгаш маңгалал күчүзүн улам ыйып быжыглар дээш идепкейлиг демисеңер!

1975 чылдың планың хуусаа бетинаа күөсөдир болгаш тежү беш чылды чедишишкиниң доозар дээш, бүгү улустуң социалисттик чарыкының тугун бедик тудуңар!

6. Коммунизмниң тургузучузу — улуг совет улуска алдар!

7. Коммунизм тургузушкунуңа кол күш—Советтер чуртунуң маадырлыг амылчың аңгызы делегерезин!

8. Коммунизмниң идепкейлиг тургузучулары—алдарлыг колхозчу тараачыңар делегерезин!

9. Коммунизмниң идепкейлиг тургузучузу—совет улусчу интеллигенция делегерезин!

10. Амылчы аңгының болгаш колхозчу тараачыңарның эвлекчи делегерезин! Совет нийтиледик бузулбас идея-политиктиң чаңгыс эки быжыгып туруң!

11. СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының өндүр улуг чаалап алышыңы—ССРЭ-ниң улустарының бузулбас акы-дуңма найыралы делегерезин!

12. Амылчы аңгының, бүгү совет улустуң шыгаттыңан авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиясы делегерезин!

Партияның болгаш улустуң бузулбас өндүр улуг чаңгыс эки делегерезин!

13. Эзүлүг улусчу эрге-чагырганың органнары—амылчы чоннар депутаттарының Советтери делегерезин! Социалисттик демократия хөгжүп, быжыгып, күрүнени эргелеп-башкарарыңа амылчы чоннарның киржилгези калбарып турдуң!

14. Совет Эвилелиниң хамаатылары! Соңуула кампаниязыга идепкейлиг киржиңер! Эвилелешкен, автономнуң республикаларның Дээди Советтеринге болгаш амылчы чоннар депутаттарының чар-чөр Советтеринге амылчы аңгыны, колхозчу тараачыңарның, интеллигенцияның эң дээр төлөөленичтерин соңуулуңар!

Коммунистерниң болгаш партия кижигуну эвестерниң бузулбас блогу делегерезин!

15. Совет профсоюзилери! Социалисттик чарышты организацтаарың кижизидер, дээштин бедидер, коммунисттик күш-ажыл шалыкчыларының хураалыңы өстүрүңер! Бүдүрүлгени эргелеп-башкарарыңа амылчы чоннарны калбаа-биле кириштириңер!

Коммунизмниң шөлөзү — совет профсоюзилери делегерезин!

16. Анык оолдар болгаш ыстар! Марксизм-ленинчи өвредигни, эртемни, техниканың болгаш культураның чедишишкининиң кызымаккай шийгээди алыңар! Совет улустуң революшюу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарлыг чаңчыларын байлашкыңар! Беш чылдык доозучу чылын шалыкчы күш-ажыл болгаш төргини эки өвредиге-биле демдегелер!

17. Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының шыңчы дузалакчызы болгаш кураавыры, коммунизмниң анык тургузуучуларының муракчы отряды — Ленинчи комсомол делегерезин!

18. Бистиң социалисттик Төзөн чуртувустуң изиг патриоттары, күш-ажылчы болгаш хей-ниити амыдыралының идепкейлиг киркичиңер, боттарының чыгыч чүрөктерин уругларың кижизидер берип турар совет хөрозженирге алдар!

19. Совет дайынчылар! Боттарыңарның дайынчы болгаш политиктиг бетилеңерин мога чока сайыраңгайыңар, совет улустуң тайбың амыл-ижин серемчиледик болгаш идегелди камаңлаңар!

ССРЭ-ниң маадырлыг Чепсеткиг Күштери делегерезин!

20. Ада-чурттуң Улуг дайыныга совет улустуң тийлелгезиниң 30 чыл өю делегерезин!

21. Ада-чурттуң Улуг дайыныга бүгү делегейге төөгүлүг тийелгени чедип алган совет дайынчыларның, партизаннарның болгаш чажыт амылданчыларның, тылдың амыл-ишчилериниң деңизэр чүве чоң маадырлыг чоруу улустарың угаан-бадалыңа мөгөзи-биле артар болуң!

Бистиң социалисттик Төзөн чуртувустуң алдар-ады, хостуг болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлген маадырларга мөгө алдар!

22. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Төзөн чурттуң күчү-шудалыңы болгаш улустуң чагай чоруунуң чайгылы чок өздөздениң үндөзүн—социалисттик экономиканы улам өндүрөри дээш кызымаккай демисеңер!

23. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Күш-ажылдың бүдүрүчүлүүн бедидерин болгаш бүдүрүлгени амыктыг болур чоруун чедип алыңар, улам хей, эң эки шынарлыг, эвэс чарыгалдыг продукцияны бээрине чүткүңер!

24. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Амылдың бедиди шынарлыг болурун чедип алыңар, бүдүрүлгени иштиги кураавырларын улам дозуу-биле амыллар! Улус амыл-агының бүгү адыралыңа сагылга-чуруну болгаш организацтыг чорукту быжыглар!

25. Төсү беш чылды чедишишкиниң доозары дээш бүгү улустуң социалисттик чарыкының муруну одурунда чоруп турар бүдүрүлгө муракчыларыңа болгаш чаартыкчыларыңа алдар!

26. Улетпур амылданчылары! Чурттуң индустриалдыг күчүзүн улам хөгжүдөр болгаш быжыглар дээш демисеңер! Техниктиг депшилгени шалыкчыларын, бүдүрүлгө күчүлөрн дүрген амылгалга кирерин болгаш дээр амылдарын чедип алыңар!

Чаа техниккага болгаш депшилгелиг технологияга делген орунту амыдыңар!

27. Улетпур амылданчылары! Улустуң херегеле барааннарың бүдүрүлгенин өндүдөй база ассортиментизин чаартыңар, аларның шынарын экижидип, бот-үнесин чигедиңер!

28. Тудугуң амылданчылары! Наптал тудугуң амыктыг чоруун бедидер! Чаа тудугларың чөгүрү үезинде амылгалга кириңер, тудуг амылдарының шынарын экижидер дээр өрткө-үнесин чигедиңер!

29. Транспортиң болгаш харылзааның амылданчылары! Транспортиң болгаш харылзааның чепсеп-херекселерин хөгжүдүп, сайыраңгайыңар! Улус амыл-агының ханды-арының шынарын бүгү хемчег-биле экижидер, совет кижилерниң херегелерин улам долдур хандырыңар!

30. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! СЭКП-ниң аграр политиказын боттандырар дээш, нездээ амыл-агың бүдүрүлгенин бүгү хемчег-биле өндүрөри дээш демиселге-күөнишикиңерни улгаттырыңар!

31. Колхозчулар болгаш совхозтар амылданчылары! Чер болгаш мал амылчының продукциязын бүдүрер болгаш күрүмеге садар талазы-биле беш чылдык даалгаларын күөсөдирин кызымаккай чедип алыңар! Часын хөвү амылдарың үлегерлиг эрттирери дээш, 1975 чылда бедик дүмүттү алыры дээш демисеңер!

32. Нездээ амыл-агының амылданчылары! Күш-ажылдың эң бедик бүдүрүчүлүүн чедип алыры, машиналарның техниктиг аргаларын эң эки амылдары болгаш нездээ амыл-агының амыктыг чоруун бедидер дээш чаартыкчыларың шимчээшкиниң идепкейлиг киржиңер! Амыл-агыңар аразыга кооперастаашыңа үндөзүлүш, бүдүрүлгениң специализастаашыңың болгаш мөвдээшкениң хөгжүдүңер! Черни, күш-ажылчы болгаш материалдыг кураавырларын амыл-агыңың өзү-биле амыллар!

33. Улетпурчун, тудугуң болгаш нездээ амыл-агының амылданчылары! Колхозтарның болгаш совхозтарның материал-техниктиг базазын быжыглар! Нездээ амыл-агың бүдүрүлгени интенсификацтаарыңың темпизин, ону комплекстиг механизастаарың электривидерин болгаш химия-дерин, черни калбаа-биле мелиорастаарын дүргөдөңер!

34. Садыгың, ниитиниң чениеленичтери, амылдар хандырылганың болгаш коммунал амыл-агының амылданчылары! Ачы-дуза чедирериниң хевирлерин улам идепкейлиг хөгжүдүп, сайыраңгайыңар, амылдың депшилгелиг хевирлерин болгаш аргаларын амыллар! Совет кижилерни хандыралыңың бедик туулуразы дээш демисеңер!

35. Совет Эвилелиниң амылчы чоннары! Күш-ажылды

Л. И. Брежнев АКШ-тың саң министри У. Саймонну хүлээп алган

Апрель 11-де СЭКП ТК-ның Чыгыше секретары Л. И. Брежнев АКШ-тың саң министри У. Саймонну Кремльге хүлээп алган. Садыг айтырылганың талазы-биле Совет-америк комиссияның У сессиялыг америк төлөөлери ол баштал келген.

Аңа болган беседа үезинде совет-америк харылзааларын улам хөгжүдөриңиз, садыг-экономикалык айтырылганы өвүрү, ийя чурттуң улустарының эрге-жумуктарыга болгаш бүгү-ниитиниң тайбыңы быжыггаарыңа дүштүр ол айтырымың ийя тала улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар.

Беседага киришкенер: америк таладан АКШ-тың ССРЭ-де элчини У. Сессея, АКШ-тың садыг министриниң хүлээлгезин күөсөдир турар Дж. Тейбор, саң министриниң бирге оралакчысы Дж. Беннет; совет таладан ССРЭ-ниң дааштык садыг министри Н. С. Патолчев, СЭКП ТК-ның Чыгыше секретарының дузалакчысы А. М. Александров.

БАЙЫРЛЫГ ТЕЛЕГРАММАЛАР

СЭКП ТК-ның Чыгыше секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Совет Эвилели биле Ирактың аразыга найырал болгаш кады амыл-агыга дузалакчы болгаш Көзүлөт салгызыңың үш чала болгашы-биле холбоштур Араб Социалисттик катар тургусту-нууңку партиязың регионнадыг ууртууга чериниң Чыгыше секретары, Ирак Республиказы Президенти Ахмед Хасан аль-Бакр-биле байырыг телеграммалар солушкан.

1975 чылдың Керээни совет-ирак харылзаалар төөгүүгө удуз үе-чада болушкан, ССРЭ биле Ирактың аразыга найыралдык, кады амыл-агыга амыл-агыңа харылзааларын улам бедик деңгемге көдүргөни совет ууртукчуларың телеграммаларыңа айткан. Бо Керээ империализмге, шимчээкке болгаш реакцшюуа удуз демиселге, Чоокку Чөөн күөкө шийниг, быжыг тайбыны тургузар дээш демиселге чутула рольду ойноп турар.

Ахмед Хасан аль-Бакрның харыс телеграммаларыңа ол Керээ ийя күрүөңиң кады амыл-агыга амыл-агыңа улам ханды-арың, быжыггаарыңа амыл-агыңа дузалакчы болгаш боттандырар айткан.

Репортаж

Тываның ийи-саяалында коммунисттик күш-ажылдың шалыкчыларының, социалисттик чарыштың тийлелгезиниң сэдү апрель 11-де болуу эртен Маңгаз чалдык келгенериниң шүтүтү муракчылар. Оларның херектеринде орден-хавыялар, чарыш тийлелгезиниң хөрозженинде, Артынарда өөрүшү, Политиктиг чырыдышкыңа ба-жыңыңың үстүкү кезинде үрер хөгжүмчүлөр сорук кирешишкиниң аялгаларын чарыштылар ойнап турлар.

СЭКП Кызыл хооромунуң амылданчылары муракчыларын чыгыч өстөр-биле утууп ал, белектерин кызыл картка күтүшүп турду. Хураалдар азы-азы муракчылар, чалдыкчылар элелесер. Хөгжүмчүлөр байыралыңың үнү аалга диймиттеди, сагыш-сеткилдик хайыктырып турган. Улуг чымыштың президиум стодуга Кызылдың алты заводунуң амылчыны, коммунисттик күш-ажылдың шалыкчызы Тамара Иванова Семияна чедип келди. Далаш чок, өткүт үрү-биле шалыкчыларын сэдүп ол амытты.

Президиуму соңуу ауга-ында саналды № 1 АТБ-ниң чоллачың, Ада-чурттуң Улуг дайының киржикчизи Анатолий Галайко берген. СЭКП Төп Комитетиниң Политбюроунуң составын хурадуз президиумга көдүрүшкү-биле соңуу болуң. Болук муракчылар хөгжүмчүлөр үндөзүн-биле шийтир болгаш тураскаал Кызыл туктарың кырып келгенер. «Бистиң сэдүвүстү беш чылдык планың хуусаа бетинаа күөсөдирерден 250 кижизидер турар. Оларга алдар, мактал! Оларга кадыкшалдык чедишишкиниң күөзүлгөңер» —

ҮЕНИ МУРНААН БАЗЫМНАР

деп, Г. И. Семьяна чоргаарал-биле чуталады.

Индирде — Кызыл хоорай куоромунуң даргазы Ш. Д. Куулар. Ол шалыкчыларга өзүң байыр чедирген. Адың чыраакчылары өөрүн чегир-ришкенин өндөдүп турган. Кызылчыларның чамдык чедишишкинеринге, дождуаш-кыяларыңа, сорулгаларыңа оратор доктаган. Кызыл хоорай эртен чылдык чарыкының түңкө-биле СЭКП ТК-ның болган Совет чазактың

бедик шаңналы — шийтир Кызыл тук-биле шаңалган. Кызылчылар бирге кварталда продукцияны сайгарыларын база бүдүрүлгенин өткүтүп амыл амыр 377 муң рубльдиң продукцияны сайгарган. Транспорти, тудуг, садыг, амылдар хандырылга организацыйларының амылданчылары эки түңкө-биле болган.

Коммунисттик күш-ажыл дээш шимчээшкиниң киржик-

чилери элекшылды тургузарыга шалыкчы үдүп кирип турар. Оң Аны Сагга уурткун хабзаводунуң Каз-Хем разрезе Николай Дресвянниковтуң тудула Марк Сафронованың чоллаачылар Экинниң Жабиватун болган оон-даа зой муракчылар уурткун бригадаларың чедишишки-лерин ооналап демдегезиң.

Муракчыларның селтка күш-ажылчы репорттары чыгартылар улам күөкө-нишкениң, эвэс чарыгалды-

кы амылдарыңа сорук кырып турду. Республика типографиязы—коммунисттик шийгээди бүдүрүлгени. Оң директор Ирада Кара-оолга дөс берген. Оң репортунда күш-ажылчы чедишишкиңер, бүдүрүлгениң техниктиг чаартыкчыларың дугайы, муракчыларын аттарың нагылалып турган. Бо чылын беже хандыра бүдүрүлгениң амыл-агыңа, сорулгаларың дугайында чута чоруп турда, бодалга оң баштайгы амылданчыларың орус, тыва чоңуң бы-

жыг найыралы, эдер-хааржак биле чадагыңың, быжыкчы-ның амылданчы хостуг үнери сагышка кирип келер.

Тываның ийи-саяалы улуг тудугларың хоорай болу берген. Хей кез чуртталга ба-жыңыңарың көрталдар чаттылган. Ленин болгаш «Хүндөлдүк Демээ» ордендериг, хей медальдарың, коммунисттик күш-ажылдың шалыкчызы, тудула комплекстиг бригаданың бригадир Борис Белков индирде репортун берген. «Кызыл туугу» эргелесит тудугчулары бирге кварталда ийи-саяалы ажыра күүсеткен. Эң Белков тун бригаданы бригадаларың дугайында бирге черни алган. Эртен чылда база чедишишкиниң амылданчы Оларның муракчыны, эвэс чарыгалдыг амылдарыңа бот-орунга-чарыгалдыг амылданчы Беш чылдык оюлгү чылы В. И. Ленинниң төртүтүшениңде бээр 105 чылы, Тийлелгениң 30 чылы. Кызылчыларның күш-ажылчы күөкөнишикиңер бо тураскаалдыг хүнерге тураскаалтып турар. Белковтуң бригаданы бо хүнерге алдар кылдыр май мурунуң чарыкыңа киржиң. Тийлелге чарыкыңа чедир 120 өг-бүдө чуртаар бажыңы амылдала кирер соруга салган. Оң 60 кварталыңа амылдала кирген. Ийя Ада-чурттуң Улуг дайының киржикчилери хөгжүрүп кирген.

Бирге кварталда социалисттик чарыкка тийлелге болган далаалыга комбинатыңа, «Тыва нездээ тудуг трестин авто-базаның, 48 дугаарың тудуг эргелесит, стоквава болгаш ресторандар трестин, хоорайның амылдар хандырылга комбинатыңа СЭКП хооромунуң, хооруккуоромунуң шийтир Кызыл туктарың тыяк-чың.

О. ОХЕМЧИК.

КУРУКТА: Кызыл хооруккуоромунуң даргазы Ш. Д. Куулар муракчыларга Кызыл тукту тыяктып тур.

жыг найыралы, эдер-хааржак биле чадагыңың, быжыкчы-ның амылданчы хостуг үнери сагышка кирип келер.

Тываның ийи-саяалы улуг тудугларың хоорай болу берген. Хей кез чуртталга ба-жыңыңарың көрталдар чаттылган. Ленин болгаш «Хүндөлдүк Демээ» ордендериг, хей медальдарың, коммунисттик күш-ажылдың шалыкчызы, тудула комплекстиг бригаданың бригадир Борис Белков индирде репортун берген. «Кызыл туугу» эргелесит тудугчулары бирге кварталда ийи-саяалы ажыра күүсеткен. Эң Белков тун бригаданы бригадаларың дугайында бирге черни алган. Эртен чылда база чедишишкиниң амылданчы Оларның муракчыны, эвэс чарыгалдыг амылдарыңа бот-орунга-чарыгалдыг амылданчы Беш чылдык оюлгү чылы В. И. Ленинниң төртүтүшениңде бээр 105 чылы, Тийлелгениң 30 чылы. Кызылчыларның күш-ажылчы күөкөнишикиңер бо тураскаалдыг хүнерге тураскаалтып турар. Белковтуң бригаданы бо хүнерге алдар кылдыр май мурунуң чарыкыңа киржиң. Тийлелге чарыкыңа чедир 120 өг-бүдө чуртаар бажыңы амылдала кирер соруга салган. Оң 60 кварталыңа амылдала кирген. Ийя Ада-чурттуң Улуг дайының киржикчилери хөгжүрүп кирген.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АМДАР

«Шынның» шериг-патриоттук үндүрүлгөзи № 4 (41)

СОЧИ—ГОСПИТАЛЬ ХООРАЙ

Дайынчы баштайгы айларында Сочини хоорайга бежен госпиталды ачты. Чоорту олардын саны өнүккөнү менен дайын шөлүгө балыктанган дайынчылар дүно-даа, хундус-даа үзүк чок көп-ле турган, оларын хоорайнын бүтүгү-дө таарымчалык черлеринге, кабинеттерге, вестибюльдерге чыгарып турган.

Медицина өртемнеринин доктору, кезер өмчү Иван Артемьевич Агеевич ошун рендентке көргөш-чүрөк джунда оорганда кара окуту эскерилеан. Ол дээрге эгинин өрткөш, чүрөк чынында доктаап чыдып алган 50 миллиметр хемчөөдүгү чымылбаан миша болган. Ынчанга Иван Артемьевич инерлуу (мина чымылдырыкчылыгы) чалап алган, кезиндеги кымырын шийтирлөөн.

Безер өмчүнүн-даа минерлун-даа ажылынын практикалыгына таварымчыл көрбөөн кезиндеги кылган, дайынчы Пономаренкогун хөрөндөн минаны чедишкенини жуулаш, ошу чок кылмып уутканан.

Дайынчы коргунучу чыныгы хоорайнын булуңу, бажы буртууге дынылып, Сочини дайын үезинин байдалын бугаар чурттан турган. Госпиталдарын хоорайнын органициациялары шеке ап, өмчөлөөрүнүн эт-херекселерини, идик-хенин, орун-дөжөн арылап септеп, палаталарын аштан, дайынчыларга номпарын, солунарын номчуп берип, чагалар бижипти — бүтү-дө дузаны чедирип турганар.

Николай Островскийнин авазы Ольга Осиповна госпиталда чыдар дайынчыларын доктамаат залчыны. Агаар-бойдустан кандык-даа үезинде ол эрчи патефонун, шарыгыт номпарын чүкөтөп алган, дайынчы-биле тулушукунарын маалырларынче чоруптар турган. Сочини чурттан турган чогаалчы-дайынчынын векини олгунун дугайында солун чугазын госпиталга чыккан дайынчылар уагу сонургал-биле дынып, «Амдырал шы-датынмас берге апарганаа биле чурттан шыда». «Чүгө бурунгаар!», «Чүгө оттуу тулушукунун одууну шугумунче!» деп, чогаалчынын чалбыштыгы сестерин сактын көр турганар.

И. МАКСИМОВ.

Сочи.

БӨГҮН— Чурттуу агаардан халдашкына удур

камгалап шериглеринин хуну

ЧУРУКТА: дайынчы болгаш политиктиг белеткедин тергиннери, зенит кезээни бедик мергежилдик специалистери, комсомолчу (солгай талазындан оң талазынче) ефрейторлар Владимир Кузьменко биле Мурат Тахтагулов олар.

Н. АКИМОВТУН фотозу. (СЭТА-нын фотохрониказы).

СОЛДАТТЫҢ ХУНУ

Солдаттын амдыралында чайлыг хунер чон. Эртенден кезизге чедир ол шериг херзан өөренип, дайынчы белеткел бурзуун ыкш шүгүздөп чаңчыгар. Ынчанга ол албан-хулдзгалге оон сагылга-чурумун, органициастыг чорукту негээр. Ол найы-даа минутада командирини дужаалын күөөсөдиринге белен болур.

Марат-оол Тоор терзин черинден ыракт шериг албанын эртрирп турар. Ол Сарыг-Сепке өскөн. Школаны база аңза дооскан. Оң соонда Наз-Хемини хөмүр-даш разрезинге ажыдап коллективте эш-өөрүнүн хундүктелин чаалап алган. Бо дугайын Совет Армиянын хурээликчи чоруп турда, бугурулгенин Марат-оолга берген характеристиказы хөрөчилеп турар.

Ам маңза, шеригге, Марат-оол база дайынчы болгаш политиктиг белеткедин тергини. Командирлери оң эдин өсиелерге чинен кылдыр бо-ла адаар. Ол ындыг болур-даа умурлуг.

Ам оң бир өөредилге хуну-биле танышып нөзөлөп, Эртенги дүвүрээмин, Тура халышын мотовадигылар тактиктик өөредилгеге үнүпкөн. Бронетранспортерларын бирээинде сержант Владимир Гелинтин кезээ. Оларнын аразында анаа дайынчы Марат-оол база бар. Ол чок-назыны кичизгеилги көрүп чоран.

— Анаа дайынчы Тоор, мурнувуста машиналарнын медресин кичизгеилги хайгаарар!— деп, сержант Гелинтин дужаалыстык дыңдады!

— Дыңдадым! — деп, солдат мысказы-биле харыялаан.

Марат-оол пүлөмөт артынга олурупкан.

Ю. САВОСТИН.

Мурнунда бедик хадчылар, улуг-улуг даштарлыг орук. Тывада-ла чүе.

Өөредилге эртрирп девисээр. Бронетранспортерну чажыра тургузуп кааннар. Сержант Гелинтин кезээ мурнуку одуруга чедип келген. «Дайын» кестур черлерин хеме болуп-ла турган. Солдаттар олап союп эртинер. Оларнын мурнунда нарын сорулга салдынар: ханы өңгуну каснаш, шаап халдаарынга белеткенер. Кандык черни назары ыңдыг белен эвес. Ынчалза-да оңгулар чогуур үезинде белен болган. Оңгуну каснаш болгаш чажырытканы дээр Тоорга эң эки демдикти сержант Гелин салган. Солдат аңаа улум сорук кирип, боозун, өн-чөмөзүн кичизгеилги хынаан.

— Үе чылбастай берген ышкаш болган. «Тулушукуну» манай бээрге, черле ыңдыг. Оон «Кезек, халдаарынга белеткенир!»— деп, команда дыңдалган. Кызыл ракета дээрин чырдымыкан. Солдаттар оңгулардан тура халышкан.

«Тулушукуну» соонда өөредилгенин сайгарылганы болган. Сержант Гелинтин кезээ эң эки демдикти алган. Дайынчыларга ааш шаңалын чарлаан.

— Совет Эвилелинге бараан болуп тур бис!— дээр сестер өтүк чаңгыланган. Бо сестерин ыракны Тыванын оглу Марат-оол Тоор база чугаалаан.

Совет Армиянын хурээликчи албан эртрирп, чонуну тайбың ижин, камгалап турарларын бирээин Марат-оол Тооруну солдат амдыралы шап мындыг хунерден тургустунган.

КАМГАЛАТТЫНГАН

Маршал Коневтин баштааны Совет Армия англа-америк ужуу чүгүнүн үрөдөн кааны Дрезден хоорайге 1945 чылдың майның 8-те кирген. Фронт командылачымы Дрезден галереянын уран-чурук чогаалдарын дилеп тывар болган оларын камгалаар турган дужааган. Совет шеригтер болгаш Москвадан даштаргы-биле келерген, ычан майор, а амгы үезде ССРЭ-нин уран-чурук чогаал академиянын корреспондент кезиги, РСФСР-ин уран чүгүнүн алдарлыг амдылачымы Наталья Соколова ол чуруктарын дилеп эгелээнер. ПМА-нын корреспондентин Павел Петроскина Соколованын чугаалааны моң адаанда чараан.

Чер иштиң богу көрүп, оон тымылган чуруктарын таарымчалык оран-саяга доп-доран ашпадып шыгжар деп дужаап турган. Чүрүк бурзуу, уран чогаал бурзуу шеригтер кончуг камчы-биле ачылган турганар. Шала үрөдөн бажынар иштинден кылды-бир чүрүкчү түп алган санымала солдаттар болгаш офицерлер Дрезден кулмузуунга чурттан турган меңзэ бо-ла халеп чектелер кээр: «Бо чүрүк Рембрандтың азы өске калды-бир удуг чүрүкчүларынч эвес ирчи бе?» Дайын өөмүлөгө баштайгы чыдар-ла даштык чурттуу репортёру Дрезденге чедип келген. Ол дээрге «соок дайынчы Дрезден галереянын чыдары турган, ычанга Дрезден галереянын бйлаан совет дайынчылар басыраткан дээр мыдыг чүе тып алып дээр ол мык-ла кымып турган. «Чү дээрлер оң, дээрги, ол солдаттар чуруктарга мык, авазы бодунуң чаш төлү ажаары шыкш, мыдыг кимизин турган» — деп, шахтерини калай хайган чугаалаан.

Айтыр: Наталья Иванова, гитлержериниң узутка чок кымыр дээр кара-өш-биле окташкан уран чурук чогаалдарын тывар дээр чер иштин оруктарын, хос черлерин болгаш үрөдөн кылган каратгы тунельдерин дайынчы эртин турган болгаш силер. Ол чуруктарын тыварына Совет командиры чери болгаш солдаттар бо талазы-биле силерге кандыг дуза чедиргенд?

Харым: Совет дайынчылар кончуг өөрүшкүчү-биле илел-келгип ажылдап, уран-чечен чугаалды кылды-бир чүгүн тып алган санымала аажок амырар турган. Маршал Конев

мычалза-даа оңу Дрезден галереянын өске эртин-бай-лактарынга мен ычанга ууру-ламытырмас мен. Харым мычалза-даа, «Сикстин мадонназы» — бо дээр эртинелерин эртинен, дөсөгейин уран-чурук чогаалдын эң шыгыраңгыларынч бирээин. Ол «Мадонназы». Москваже «стационар эмнедегиче» сэмлет-биле чорудар-дыр деп Маршал Конев меңзэ ычан санымала. Мен корга берген, ууруларын берген мен: канчар-даа көөр болза, бүтү тала-биле ол чүрүк айымдыг турган. Конев аажок кайгы берген. «Майор, ол мээң сөмөлдүм-дүр, бодум аңаа олурар кижим мен, экинжик тергин эрлер!»— деп, ол чугаалаан. «Силер—Маршал-дыр силер, а ол чүрүк—«Мадонна»-дыр — деп, мен Коневке удурулган мен. «Шынап-ла мылган барым-да бар-дыр»— деп, Конев каттып чугаалааш, мээң-биле чөпчүрөшкөн.

Айтыр: Ам сөөлүгү айтырым. Эң баштай кандыг чүрүкту тып алган силер?

Харым: Бөлүк офицерлер болгаш солдаттар биле тунель иштинге чораш, Рембрандтың «Ганимедди оорлааны» болгаш «Саския биле автопортрет» деп кайгамчык чуруктарын тыккан бис. Рембрандт кунлаганын көдүрүп алган, мерген угаанын болгаш хой чүвени көргөн, угаанын характеры-биле бистерге көрүп, хуаңууруп турган. Лаанын кошкак чырымында чер иштинги бөлүртүп караңгы-ында алдарлыг голландиянын гениалдыг чогаалын көрүп кааш, оң мурнууга бистер ыт чок аларган турган бис. Дайынчы шылаалдык, берге оруктарын эрткин солдаттарынч үнү бени үнемстей берген турганар. «Эш майор, бо чурукта кичи кымын дээр кунлаганын көдүрүп турары ол!»— деп айтырган кырган солдатты оожум үнү хертенген дыңнап кадым. Билдинтир чыла-гаандан дүвүрэн турган бодум, мында деп харыялаам: «Оң амы-тамын алган болгаш карангы тамыдан оңу чырыкчы, кижилерге эгиткени дээр Силер, Совет Армиянын дайынчылары дээр кунлаганын көдүрүп турары ол-дур!»— дидим.

Айтыр: Ол чыдарла Силер Дрезденге каш-даа каттып барып, немес эштер-биле ужурашып турган болгы силер. 1963 чылда Дрезденниң хундүгү хаматаны бедик атты силерге тымыскан болган. «Ди Юнион» солун «Дрезден хоорай Соколованын амдыралынын кезээ, ханын-даа кол чүгө кезээ апарганы чалазас-деп бизжээ. Эльба хеминиң кылдыны ол хоорайга барып,

Айтыр: Наталья Иванова, гитлержериниң узутка чок кымыр дээр кара-өш-биле окташкан уран чурук чогаалдарын тывар дээр чер иштин оруктарын, хос черлерин болгаш үрөдөн кылган каратгы тунельдерин дайынчы эртин турган болгаш силер. Ол чуруктарын тыварына Совет командиры чери болгаш солдаттар бо талазы-биле силерге кандыг дуза чедиргенд?

Харым: Совет дайынчылар кончуг өөрүшкүчү-биле илел-келгип ажылдап, уран-чечен чугаалды кылды-бир чүгүн тып алган санымала аажок амырар турган. Маршал Конев

Айтыр: Ол чыдарла Силер Дрезденге каш-даа каттып барып, немес эштер-биле ужурашып турган болгы силер. 1963 чылда Дрезденниң хундүгү хаматаны бедик атты силерге тымыскан болган. «Ди Юнион» солун «Дрезден хоорай Соколованын амдыралынын кезээ, ханын-даа кол чүгө кезээ апарганы чалазас-деп бизжээ. Эльба хеминиң кылдыны ол хоорайга барып,

Айтыр: Ам сөөлүгү айтырым. Эң баштай кандыг чүрүкту тып алган силер?

Харым: Бөлүк офицерлер болгаш солдаттар биле тунель иштинге чораш, Рембрандтың «Ганимедди оорлааны» болгаш «Саския биле автопортрет» деп кайгамчык чуруктарын тыккан бис. Рембрандт кунлаганын көдүрүп алган, мерген угаанын болгаш хой чүвени көргөн, угаанын характеры-биле бистерге көрүп, хуаңууруп турган. Лаанын кошкак чырымында чер иштинги бөлүртүп караңгы-ында алдарлыг голландиянын гениалдыг чогаалын көрүп кааш, оң мурнууга бистер ыт чок аларган турган бис. Дайынчы шылаалдык, берге оруктарын эрткин солдаттарынч үнү бени үнемстей берген турганар. «Эш майор, бо чурукта кичи кымын дээр кунлаганын көдүрүп турары ол!»— деп айтырган кырган солдатты оожум үнү хертенген дыңнап кадым. Билдинтир чыла-гаандан дүвүрэн турган бодум, мында деп харыялаам: «Оң амы-тамын алган болгаш карангы тамыдан оңу чырыкчы, кижилерге эгиткени дээр Силер, Совет Армиянын дайынчылары дээр кунлаганын көдүрүп турары ол-дур!»— дидим.

Айтыр: Ам сөөлүгү айтырым. Эң баштай кандыг чүрүкту тып алган силер?

Харым: Бөлүк офицерлер болгаш солдаттар биле тунель иштинге чораш, Рембрандтың «Ганимедди оорлааны» болгаш «Саския биле автопортрет» деп кайгамчык чуруктарын тыккан бис. Рембрандт кунлаганын көдүрүп алган, мерген угаанын болгаш хой чүвени көргөн, угаанын характеры-биле бистерге көрүп, хуаңууруп турган. Лаанын кошкак чырымында чер иштинги бөлүртүп караңгы-ында алдарлыг голландиянын гениалдыг чогаалын көрүп кааш, оң мурнууга бистер ыт чок аларган турган бис. Дайынчы шылаалдык, берге оруктарын эрткин солдаттарынч үнү бени үнемстей берген турганар. «Эш майор, бо чурукта кичи кымын дээр кунлаганын көдүрүп турары ол!»— деп айтырган кырган солдатты оожум үнү хертенген дыңнап кадым. Билдинтир чыла-гаандан дүвүрэн турган бодум, мында деп харыялаам: «Оң амы-тамын алган болгаш карангы тамыдан оңу чырыкчы, кижилерге эгиткени дээр Силер, Совет Армиянын дайынчылары дээр кунлаганын көдүрүп турары ол-дур!»— дидим.

Айтыр: Ам сөөлүгү айтырым. Эң баштай кандыг чүрүкту тып алган силер?

САНИТАРКА

Кадмы-дошкун 1942 чыл, Ала-чурттуу Улуг дайын үргүлчүлүшкөн. Фронтуда байдал нарын турган.

Ычан Анна Беспалова Абкан хоорайга чурттан турган. Ол Ала-чурттуу Улуг дайын үезинде билек өөрү кыстар-биле кады дайынче чорударынч билдиринишкенин бижээ. Харым сурап барган. Бир чыл артын. Сурап-ла сурап. Дайынче аныктар чорунда турган. Ынчалза-даа Аннанын ады сурап барган. Ол достумейя турган.

1942 чыл үгөн. Аннанын четкиликпей манай турган хуну келген.

Абкан хоорай чыстын ол хунуна дайынчынын-ле болган. Дайынче чоруп кижилерин үлөп келген уагу хой-ле болгон. Ол хуну Анна бүтү амдыралында сактып арткан.

Тулдушукуне кирер хуну келген. Аннанын баталоону Воронеж чогуунга болган улуг тулушукунга бир дугаар киришкен. Ону ам база үр-паан.

Эртен даң бажы. Баштай хөлөк-ла шымың болган. Салгы-сырмандан ыштарынч бирүрүлери салдыртаймып, сиктен баштары шингеип даңжал тургулаар.

Хертен рехеталар дээрже чырып үгөн, чер кыры чырып берген. Ол-ла! Чер-дээр ыжырттаймын-ла үгөн. Сырлартар коргунучу-биле улуп келген, черин сирткелер дүжүп, чыстып турган.

— Баталыс, бурунгаар!— деп, командирин өткүтү үнү дүңдалган. Оң соонда күтүлдү «Ура!» димиттелип үгөн.

ЭРЕС-ДИДИМНЕР

Анна автоматны туткап, бурунгаар маңалкан.

Анна баштай аймаары берген. Сидардат чыккан, октар сыгыттайп турган. Долганыр-ла иш, довизиниң берген. Ол чоруту алынып-ла берген. Өмүр-биле кады фашистеринч бымылган алган ханы оңгерлерин чаза таварып кирген. Фашистер баталоонук согуунга шылашпаан. Дезип турган, автоматтарын керже окташкан, холдарын салбайтыр көдүрүп, дүжүн берип эгелен.

Дайынчы мыска кады-дошкуну тулушукунарынч хунерип минчар эгелен. Ол дайынчы узу болган улуг орукту эртен. Анна Беспалова Берлинге хемиз-ле четпей чорда, фашистер Германия чыла шаптырган, дүжүн берген.

Ам Анна Маркеловна Беспалова Туран хоорайнын ажалдага кызынын коллективине эжылдап, улуг хундүктөлгү кижилеринч бирээин болуп турар.

Артиллерист

Александр Федорович Житнев — Ала-чурттуу Улуг дайынчынын киржикчиси. Дайын эгелеринин мурнуна ол далай шерикниң флотунга албан-херезин эртрирген. Оң соонда ол Тянь-Шаньга барып чуртай берген. Партизан амдылачы болган.

Ала-чурттуу Улуг дайын эгелен.

Александр бодунун үе-чегре муң-муң өөрү-биле кады фронттуге чорупкан. Шериг албанын эртрирген кичи доразина мурнуку шугумга барган.

Ол 316 дугаар адимж дивизияга барып кирген.

Ычан немец-фашист эжелекчелер Москваже чокушулап келген. Кадмы-дошкуну тулушукунар дүн-хүн дивизи чоруп турган. Каржы, кара сагыштыг дайын-биле септир-леп алымынч чер кырында, сурта-даа, дээрге-даа болду турган. Амдырал бе азы өлүм бе? Айтыр чүе биле амыр. Фашистерин чыла шаптар, оларын орышса чокка согар. Аткаар чыгыс бажы-даа кырыс. Москваже дайынчы эртен ужурутуй Дайынчы бурзуунуң чүрөндө даңгырак чыгыс ол.

Москва чогуунга болуп турган тулушукунар эң калдык берге турган. Тулушукуну шө-

лүгө чандык дүшкени-биле дөмөй. Хуну кара, беши көзүлбөс, күдүрүг, дарымды кара иш черин, дээрин хөмө алы берген. Угер-бооларынч алымынчмындал, сарыларынч чыстыпшымындал чер беши сиринтешип турар. Каш, шой беши шылашса, хайын каар, эсти берген.

Гитлержи өг-шериг чеже-даа хөй санын болза, чеже-даа хөй танкыларын, самолёттарын, кукуктыг машиналарын болза, Москва чогуунга келген, чер-дээр-биле тулушкан улуг чалым хаяга кезип өскөн-биле дөмөй болган. Олар кызымын казы улуг демир мыскапка шокунтур кыстырып алганы-биле дөмөй болу бер-

ген. Олар дээрже-даа үнерге өрттөндүр адып, муура үстүрүп турган. Чер кырында-даа чымыр шаптырып турган, арга-арыг иштинге-даа борбак баш чажыр деп тыпшап, өлүмүт согууга таварышкан.

Александрнын тулуңу турган баталоону немесчегре бугээлеликкен. Дайын олардан каш катп амык күштүг.

Баталоонун командири Момын-Улы-оглы (ам ол Совет Эвилелинин Мадыр) дужаан.

Дайын-биле эң сөөлүгү кижиге чедир тулчур бис. Бү-ээлелди чаза таварып үнер. Чүгө бурунгаар!

Александр Федорович Житнев — Ала-чурттуу Улуг дайынчынын киржикчиси. Дайын эгелеринин мурнуна ол далай шерикниң флотунга албан-херезин эртрирген. Оң соонда ол Тянь-Шаньга барып чуртай берген. Партизан амдылачы болган.

Ала-чурттуу Улуг дайын эгелен.

Александр бодунун үе-чегре муң-муң өөрү-биле кады фронттуге чорупкан. Шериг албанын эртрирген кичи доразина мурнуку шугумга барган.

Олар дээрже-даа үнерге өрттөндүр адып, муура үстүрүп турган. Чер кырында-даа чымыр шаптырып турган, арга-арыг иштинге-даа борбак баш чажыр деп тыпшап, өлүмүт согууга таварышкан.

Александрнын тулуңу турган баталоону немесчегре бугээлеликкен. Дайын олардан каш катп амык күштүг.

Баталоонун командири Момын-Улы-оглы (ам ол Совет Эвилелинин Мадыр) дужаан.

Дайын-биле эң сөөлүгү кижиге чедир тулчур бис. Бү-ээлелди чаза таварып үнер. Чүгө бурунгаар!

Александр Федорович Житнев — Ала-чурттуу Улуг дайынчынын киржикчиси. Дайын эгелеринин мурнуна ол далай шерикниң флотунга албан-херезин эртрирген. Оң соонда ол Тянь-Шаньга барып чуртай берген. Партизан амдылачы болган.

Ала-чурттуу Улуг дайын эгелен.

Александр бодунун үе-чегре муң-муң өөрү-биле кады фронттуге чорупкан. Шериг албанын эртрирген кичи доразина мурнуку шугумга барган.

Олар дээрже-даа үнерге өрттөндүр адып, муура үстүрүп турган. Чер кырында-даа чымыр шаптырып турган, арга-арыг иштинге-даа борбак баш чажыр деп тыпшап, өлүмүт согууга таварышкан.

Александрнын тулуңу турган баталоону немесчегре бугээлеликкен. Дайын олардан каш катп амык күштүг.

Баталоонун командири Момын-Улы-оглы (ам ол Совет Эвилелинин Мадыр) дужаан.

Дайын-биле эң сөөлүгү кижиге чедир тулчур бис. Бү-ээлелди чаза таварып үнер. Чүгө бурунгаар!

Александр Федорович Житнев — Ала-чурттуу Улуг дайынчынын киржикчиси. Дайын эгелеринин мурнуна ол далай шерикниң флотунга албан-херезин эртрирген. Оң соонда ол Тянь-Шаньга барып чуртай берген. Партизан амдылачы болган.

Ала-чурттуу Улуг дайын эгелен.

Александр бодунун үе-чегре муң-муң өөрү-биле кады фронттуге чорупкан. Шериг албанын эртрирген кичи доразина мурнуку шугумга барган.

Олар дээрже-даа үнерге өрттөндүр адып, муура үстүрүп турган. Чер кырында-даа чымыр шаптырып турган, арга-арыг иштинге-даа борбак баш чажыр деп тыпшап, өлүмүт согууга таварышкан.

Александрнын тулуңу турган баталоону немесчегре бугээлеликкен. Дайын олардан каш катп амык күштүг.

Баталоонун командири Момын-Улы-оглы (ам ол Совет Эвилелинин Мадыр) дужаан.

Дайын-биле эң сөөлүгү кижиге чедир тулчур бис. Бү-ээлелди чаза таварып үнер. Чүгө бурунгаар!

Александр Федорович Житнев — Ала-чурттуу Улуг дайынчынын киржикчиси. Дайын эгелеринин мурнуна ол далай шерикниң флотунга албан-херезин эртрирген. Оң соонда ол Тянь-Шаньга барып чуртай берген. Партизан амдылачы болган.

Ала-чурттуу Улуг дайын эгелен.

Александр бодунун үе-чегре муң-муң өөрү-биле кады фронттуге чорупкан. Шериг албанын эртрирген кичи доразина мурнуку шугумга барган.

Олар дээрже-даа үнерге өрттөндүр адып, муура үстүрүп турган. Чер кырында-даа чымыр шаптырып турган, арга-арыг иштинге-даа борбак баш чажыр деп тыпшап, өлүмүт согууга таварышкан.

Александрнын тулуңу турган баталоону немесчегре бугээлеликкен. Дайын олардан каш катп амык күштүг.

Баталоонун командири Момын-Улы-оглы (ам ол Совет Эвилелинин Мадыр) дужаан.

Дайын-биле эң сөөлүгү кижиге чедир тулчур бис. Бү-ээлелди чаза таварып үнер. Чүгө бурунгаар!

ДАЙЫН ЧЫЛДАРЫНДА

Бистиди чуртувусе фашист Германиянын оор бую-биле халдаанын дуга...

Е. Ф. Степакова чеги оолдарын дайыне чуртукан. Олар шунтузу коммунистер. Оларнын алдым дайына олген...

Беш чыл: ооң шалыпчылары

Кызылдың даараныга комбинаты — уагу бугурулуенин бирээни. Бинда 300 ажыг дааралыкчылар, мастерлер бар...

Чус-чус метрлер-биле санаттынар калбак эрининг, кончук чарам токардыг онгур постер мында. Оларны яны-бүрү хептер кылдыр куудурун укадур кижилеринг үжөө ажыг тоску беш чылда алган хуузунда планнарын дөрт чылда күүседипкен. Чижээ, плакатер даараар мастерлер Рамса Сумба, Александр Ооржак, хептер бижар мастер Зинаида Фитина болаган өскелер-даа 1976—77 чылдарын угутиде барганнар.

Беш чылдың бо шалыпчылары чад дааралыкчылар кирген амыктарын хепти бижарнын, дааралыкчы мергешелдеринг өредиле, бугуру метрлер кылдыр бешкетаринге идеялар киржип турараар.

Монастыршыннын, Шевченкоуц бригадаларын кыстар чылдың баштайгы кварталында берги, ийги чегин ээлейнер.

ЧУРУКТАРДА: (Устугде) амык дааралыкчыларын мурнууда 1976 чылдың апрельдин угутиде ажылдап турар Александр Ооржак, (Адаанда) № 6 бригадалык шевер дааралыкчы Люба О. ОХЕМЧИКТИН фотогаары.

А. Монгуштуң «Солуну аа» деп фотогаары.

Сүмелер

Этти чугле чиринин мурнууда хаарар. Хаарган этти бичи када-даа шыгмаарга, ооң амданы баксырап каар.

Этти мунуг, чагай амданы чиптезин дээш, ону хаарарын мурнууда дузап каар.

Бир звес чөм кылып эгелзиринин каш шам мурнууда этти горчица-биле чаггаш, оон бузурунтуруп алып болза, хаарган инек этти чагай амданы болур.

Балыкты аштаарга казыртыры белең хоорулбас болгаш чүк-чүкче чаштап туруп бээр болур. Бир звес ону аштаар мурнууда изиг сугжа суптар болза, ооң казыртыры хоорулупал апар.

Бир звес балыкты хаарар мурнууда сүтче супкаш, ооң соонда далганга борапкаш, изиг унүш үзүнге хаарар болза, көнчүг амданы болур. Үс чаштавын дээш сиөөроданын асын дуглап каар.

Балыкты хаарарда чуруулбазын дээш, баштай дузап каар, ооң соонда дус сиңгине 10—15 минута иштинде салып каар.

КАНЧААР АШТААРЫЛ?

Хеке болгаш пестере унүш үзү-биле мал саржаа төгүлген черлерин бенизи, бөзөл, сакшилар экилдиргерин биле аштаар. Ужар чүтге херегелээр арыг бенизин болгаш үс дүшкен черлер аштаар суук чүтүлдү салыларга саржаа аштаар.

Өндүр хептерин аштаарга бенизин картофель далганы биле холуп аллар. Ол холуу-сааны кирелген черин кырынга катгаш кургагыче чедир салып каар, ооң соонда ону шевериңа ан каапкан, хепти пөс-биле чөдүп кааптар.

Чаа үс төгүлген черлерин аштаар-арыглар мурнууда бүткөр. Кажас ол бугу кургай берген соонда үзү аштаан черинг чоогулга кылаар чер артып каар. Ийгилик олу аштаан черден тиглеринге чедир бенинге өтүрткөн пөс-биле дүрбүн кааптар.

Үс дүшкен эргижир берген черлерин аштаарга бенизи саванын ажыгаларын сүмелер турар, мыдыг саванын 1—2 грамм өң чок кыштырлык саваны биле 10 грамм бенизи холаан белеккен амыр. Үс төгүлген черлерин баштай бенизи саваны-биле дүрбүн, оон соонда бенизи-биле алаа аштаарга дег аштап кааптар.

эмин эрттир изиг звес илир-биле 2—3 каг кылдыр сымкан бугу бээр саванын өттүр каар. Дараазында ол черин бенизи-биле азы хир аштап арыглар чүтү-биле аштап кааптар.

Үс дүшкен эргижир берген черлерин аштаарга бенизи саванын ажыгаларын сүмелер турар, мыдыг саванын 1—2 грамм өң чок кыштырлык саваны биле 10 грамм бенизи холаан белеккен амыр. Үс төгүлген черлерин баштай бенизи саваны-биле дүрбүн, оон соонда бенизи-биле алаа аштаарга дег аштап кааптар.

эмин эрттир изиг звес илир-биле 2—3 каг кылдыр сымкан бугу бээр саванын өттүр каар. Дараазында ол черин бенизи-биле азы хир аштап арыглар чүтү-биле аштап кааптар.

Үс дүшкен эргижир берген черлерин аштаарга бенизи саванын ажыгаларын сүмелер турар, мыдыг саванын 1—2 грамм өң чок кыштырлык саваны биле 10 грамм бенизи холаан белеккен амыр. Үс төгүлген черлерин баштай бенизи саваны-биле дүрбүн, оон соонда бенизи-биле алаа аштаарга дег аштап кааптар.

эмин эрттир изиг звес илир-биле 2—3 каг кылдыр сымкан бугу бээр саванын өттүр каар. Дараазында ол черин бенизи-биле азы хир аштап арыглар чүтү-биле аштап кааптар.

УЖУК СӨӨРТҮП ЧОРААШ...

«Шын» солунда «Шевер-кыстын булуңу» кестүп келген. База бар өөрүтүг солун чүве ол болду. Кажык бүрүтү айгы-агы соуурагалдык болганда, келген чаа солундардан болуңуң соуурагал номчукаары материалдарын дилел эгелээр болгаш.

«Шевер-кыстын булуңу» көрө тартып кааш, эңмежок ажы-төлдү доруктур азыраш, бут кырынга тургузуп кааш, оларнын ажыны бенизи көрөйөп мөчүп алган авамын сактып келдиз: «Авамдыг болза, бо булуңдан та чеже солун чүүлөрүн билип амыр мынаан».

Ол база-ла шору шевер чоразы кижы болган. Ийгилик сактып келген-даа боор мен, Билин келеримге-ле кижин, чайы-даа чок-кавада чурттап турар керэжик кижилер авамга чад даараар дээш ийги-хевин бештирэн эп бола келтирүү чүве. Бистиди бора-булуң өвөстүң иштинде авамнын даараанын, хол дегбөн эдиле-херекелерин-даа барык чок. Ам болуп көрүмүс, бистиди бенизи бөдөл өвөстүң ишти авамнын урай-шевер холдарын чыгып-биле азы арыг-сипти, чыркы чагай кылдыр кестүр турган хир өнүн. Өггө киргенер, илганын херэжик кижилер авамын чаа даараан хептерин, сирмышын артын кааптап кылганын магаалап, «Часкым кадайын шевер мындагы-ла болгай» деп суйбап, андара-дудере тудуп көрүп тургалар экерин чораш. Шору өзе берген, савам шевер боор-га-ла көп турар уагу ийгилик бо» деп болуп турар апарган мен. Авам пөс аймадан-да, той кежинден-да, хөмдө-дээ ийги-хепти бижар кижы чораш. Бижып олурар чык көрөгө, хал чок: ийгилик уагу кымыл каан тускай хөмдө-дээ чок, хепти келер дээш кижиге дегбөө хөмдө-дээ тутулаш, ол-бо ийгилик ийгилик, шапталатпас, даартпас кымыл, мыак эгелен — чынг хачымы-биле элти, шалыктын жекелетерге, чаа булар хептиг ора-савамы кестүп каар. Хеп баштарып келгенер амырлар, өөрүп чегиргенни алдырлар.

Ала-турттуң Уагу дайынын ушине авам, өске ара-тар-биле бир өмөй, база-ла анаа суурбаан. Фронтуга, Кызыл шерити дуулаамчы, кылдыр мал-маган бээрден айгыда, авам шевер холдуңу киржилтеги база көргүсүң. Чүд дээр, ол хой, хураган кежинден чагыс адыр салаалдырдык хой хой-халтарып алымын, даараан хула-халтарып энит, чыгыг чыгыпталга септик ханган Кызыл шерилер та чеже-теже фашист дайынынын кыра боолуп чок кылды мынаан?

Эте шолога өрөшөп турганда, бир-ле орой күтүп хураган келжи, долларыг ой тон болгаш ак хураган келжи бөрү даараан экерин бижар. Чаа хепти хөйгө көзүлдүп келеринден арай кылдыр кижы мен. Авамнын савын човал даараан берген ол тонун баштай келди чадап пат-ла болду. Сактыр-кадык, текеш өөрүм боолар «Тору тонугу сайтың» деп кижирин бээр кылды. Ам калчаар, азам албадап келерипкен. Мээң тонуму башкыларымнын болгаш, мыдыгы өөрөшкөн кыс урулгарын «шеверин чаражын» деп магаалаар-ла көнчүп болду. Ол база-ла авамнын урай-шеверин көргүтүп турар боттук чөжөк болду.

«Урай кыс улазыгыга ораштылмас» деп, чонун мерген домза бар. Мшон алгач көрөгө, чевен кыс болза, болуңуң тудуп олурган улазыгымын-ла ораштына бөрү шыккаш. Оон ийди, кыс бүртү-ле урай-шевер болбас деп утка бээр. Чонун мерген озу өдүрүн кайы чыгарып аан. Мен болаарымга «Урай ол улазыгыга ораштылмас» деп база мугалаан болду дег.

Тыва араатар чылдың дөрт үзүниде ховаш солун, ийди-бээр көжүп турар шалга чүве.

Аалдар чайгаллаан. Бис Уагу-Хөм районун Соңгу-Адыр деп чеге көзөк өгөр-биле көжө турган бис. Бар-ле түп акым чад-чаа комсомол өңүт (иштин шала ногалык маар өңүт ийди дээр чүве чораз) фуражга бергелди алган халым болду. Чүпү-даа мурнай шевер авам кайгал соңуругай берген: — Салыглан салым алдым бе, олугу? — Чок, дүдө — Бедир-Шыгында акылдаан.

— Ол мындагы шевер чүү кижил, барыл-барыл оол кижил? — деп, айтырар, авам бөртүт магаалаан ишчилер, андара-дудере тудуп көрүп олур.

— Байымы Байыр акым аап. Ону Бедир-Шыгында улагу шууг-ла «Шевер-кадай» дикчилер-дир. Аажок шевер: чазылар-да, ийди-бүрү лепти боду бижып, даарап билер. Амык оолдарын чыгып ол ийгилик, ам ол турму кылдыр иштинге картон савам чыгып тургаш, мыдыг өңүт пөс-биле фуражга бөртөр кылдып тур. Мен мында чагаан кижы мен, бо-дур — деп, акым тайылбырлаан.

Авам: — Ол чөп. Бичиленден тура-ла чүве даараан авамнын чымылдан мравас: «Иштин септик бөдөл дээр, «айтып бер, мен даараай» дээр авамын чөпөк амырталас оол. Чүмчак ийиштан, чөвүрөөлөн ойнаарактар чазары база аажок чүве-деп, ооң шеверин балыкка кылды.

Ол урай-шевер акым ам Кызылда чурттап турар. Байымы Байыр човар-даштан ийди-бүрү дуурааларын сивилни чазар чуртуу, човар-дашчы болган. Оон ажылдарын дуга төй дегбөөлөргө киржиштерген. Аяа бениг үнелелерин алмадан амылдары өзүннүн адына чонга тарапкан. Ол ам СССР-ниң Чуруктурал Эвиленин келтирүү, РСФСР-ниң И. Е. Репин атыг күрүне шаңгалынын лауреады алган. Кижининг соңуругалы, амылдарын өредиле бо-дур бичиленден улагу өөрүтүп чораш оол келсе-келсе, урай чүтүлдү үс-шеверинг улагу үлүг-үзүзүн кириштире берген.

Ийгилик, колдуунал-ла херэжик кижилеринг кылгы дег ажилдарын эр кижил база шевринг чарам кылдыр кылып каар болганда, чүтө шевер-кастар звес, а шевер-оолдар база бар-дыр дээрин бо хевинг чиктектен көрүп боор-дур.

Авам: М. Дулуштуң «Номчуктуга» деп чүтүдөгө хамаарыштыр шеверлерин чүтө даарааныгга таланыгга мээң чымдык боладарым ийди ийди. Д. ЭКЕР-ООЛ.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

3:0 санга уткан

Футболга Европа чуртгарынын кубок ээлерининг кубогу дээш чартык финалдыг бирги оюнуга Киствин «Динамо» команданын футболистер боттарынын шөүлөгө Голландиянын «Фейенорд» клубунун футболистер-биле ужурашканы, оларны 3:0 санга ут-

Чидиг демисел

Кызыл хоорайнын «Спартак» эки тура спорт ийги-лелинин баскетболга бирги чегин дээш маргыдаала эгелери. Ук маргыдаала эр удуштуң херэжик спортчуларын алды-алды ийгиликке командалары киржип турар.

Хоорайнын эртен чыгы чемпиону «Медиа» команданын баскетболистер баштайгы ужурашымын чыныктанган ойноп, хоорайнын

СПОРТЛОТО

Апрельдин 9-та Москвага болган «Спортлото» тиражынин түдүлгө:

1 кварталында республиканын улестурунун Күрүне планын күүсеткенин түдөлдөр.

«Материал-техникти хандырдыгыны экилдээр». И. Минделтин чүдүлү.

«Бирга шымы чорук». В. Межованың корреспондентчаны.

Эвеле, даштыкы болгаш спорт медээлери.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ

Тыва АССР-инд Министрлер Чавуелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садымын талазы-биле өредилениң типографиясы, (Кызыл, Шетинки-Кравченко кудумчуу бажы № 1).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

9.00—Дамчылдыгалар программасы.

9.05—«Бөгүн—агаардан халдаашкыга уаур камгала шериглеринин хуну». Өңүт.

9.20—Чурттуң агаардан халдаашкыга уаур камгала шериглеринин хуну тураскааткан концерт.

10.50—«Каштанка». Өңүт мультфильм.

11.20—«Музыкалык юокс». 11.50—Медээлер.

12.00—«Совет Эвилениге бараан бооп тур мен!» Өңүт.

13.00—«Ишкя база мен». Телевизион баштайгы көргүзүү. Ленинградта дамчылдыла.

13.45—13.55—Чансар.

13.55—«Хоккейге делегей чемпионнады АКШ биле СССР-ниң шиянык командаларынин оюну. Дюссельдорфтан (ГФР) өңүт дамчылдыла.

14.45—«Делегей папонамазы». Өңүт.

15.05—«Кино аян-чоруктарынин клубу». Өңүт.

16.05—«Уруларга фильм: «Иван Макарович». 17.30—«Уе». Информастыг программа.

18.00—«Кежээки концерт». Ленинградтан өңүт дамчылдыла.

18.30—18.40—Чансар.

18.40—«Бөгүн—агаардан халдаашкыга уаур камгала шериглеринин хуну».

АГААР

Бөгүн республикага бүрген, азыр, чамдык черлерге биче чаар. Яны-бүрү улаанымын кымын хаттын жүжү коожак. Агаарнын температурасы лад-

лыг районнарга 0, өске артканарнарга 3—8 градус чыгык бо-лур. Кызылда эдер бугулар, чагыс Яны-бүрү улаанымын кымын хаттын жүжү коожак. Агаарнын температурасы 3—5 градус чыгык.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер. 18.15—Мультифильм. 18.25—Кызылдың школачыларынинг бот-тымынгу урай чүтүл корулуенин киржилелерининг концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер. 18.15—Мультифильм. 18.25—Кызылдың школачыларынинг бот-тымынгу урай чүтүл корулуенин киржилелерининг концерти.